

Справа „Салов проти України” (Salov v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 6 вересня 2005 року у справі “Салов проти України”, Суд постановив, що:

- було порушено ч. 3 ст. 5 Конвенції;
- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції;
- було порушено ст. 10 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 227 євро на відшкодування матеріальної та моральної шкоди і 10 000 євро на відшкодування судових витрат.\

Обставини справи

Заявник Сергій Петрович Салов є громадянином України, народився 1958 року і проживає у м. Донецьку. За фахом він юрист. На час подій у справі п. Салов працював юридичним представником Олександра Мороза, кандидата у Президенти України на виборах 1999 року.

30 та 31 жовтня п. Салов, як стверджується, розповсюдив кілька копій спеціального випуску газети Верховної Радої України “Голос України”, в якому містилась заява спікера парламенту про те, що Президент України і одночасно кандидат на згаданих виборах Леонід Кучма помер. Випуск газети, як виявилось, був підроблений.

1 листопада 1999 року п. Салова було заарештовано за звинуваченням у поширенні завідомо неправдивої інформації.

10 листопада він звернувся із клопотанням про звільнення з-під варти. 17 листопада 1999 року суд розглянув клопотання і відмовив заявнику у його задоволенні.

7 березня 2000 року суд, розглянувши справу, ухвалив рішення про проведення додаткового розслідування. Втім 5 квітня 2000 року за протестом прокурора рішення суду першої інстанції було скасоване, а справу повернуто на новий судовий розгляд.

16 червня 2000 року заявника було звільнено з-під варти.

6 липня 2000 року його було визнано винним у перешкоджанні здійсненню виборчого права щодо обрання Президента України і засуджено до 5 років позбавлення волі з відкладенням виконання покарання, а також призначено додаткове покарання у вигляді позбавлення на три роки і п’ять місяців права займатися юридичною діяльністю.

Зміст рішення Суду

Заявник скаржився, що йому після затримання не було забезпечено право негайно постати перед суддею всупереч ч. 3 ст. 5 Конвенції. Спираючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, він також стверджував, що було порушено його право на справедливий судовий розгляд у тому, що президія обласного суду скасувала постанову про повернення справи на додаткове розслідування. Заявник піддав сумніву неупередженість розгляду його справи національними судами, оскільки правове та фінансове забезпечення судової системи в Україні, яке існувало на той час, не було достатньою гарантією для убезпечення суддів від зовнішнього тиску. Крім того, заявник обґрунтовував порушення ст. 10 Конвенції.

Суд зауважив, що заявника було заарештовано 1 листопада 1999 року. Відповідний суд заслухав питання про звільнення заявника лише 17 листопада 1999 року, тобто через 16 днів після арешту. Уряд стверджував, що затримка сталася зокрема з вини заявника, оскільки клопотання про звільнення він подав 10 листопада. Суд відзначив, що навіть якщо і прийняти пояснення Уряду, то зволікання із розглядом клопотання протягом 7 днів всеодно слід вважати періодом часу, що виходить за межі поняття негайності, вжитого у ч. 3 ст. 5 Конвенції. Тому Суд постановив, що мало місце порушення цього положення Конвенції.

Суд відзначив, що сумніви заявника стосовно неупередженості суддів місцевого суду можна вважати об’єктивно виправданими, беручи до уваги відсутність достатніх правових та фінансових гарантій від зовнішнього тиску на суддів, зокрема з боку президії обласного суду. Даючи такий висновок, Суд виходив із зобов’язального характеру інструкцій, що

даються президією обласного суду нижчим судам, а також з аналізу природи і впливу проміжного рішення про повернення справи на новий судовий розгляд.

Суд також вказав, що принцип рівності засобів передбачає, зокрема, щоб заявника чи/або його адвоката було повідомлено про внесення прокурором подання до обласного суду на постанову судді про повернення справи на додаткове розслідування. Це мало бути зроблено для того, аби заявник зміг викласти свою позицію з відповідного питання ще до розгляду справи президією обласного суду. Суд також звернув увагу на те, що копія постанови президії про повернення справи на повторний судовий розгляд мала бути відразу вручена заявнику. Це слід було зробити для того, аби дати заявникові достатньо часу для підготовки до нового судового процесу. Насправді ані заявника, ані його адвоката про подання прокурора і про слухання справи президією обласного суду повідомлено не було. Також не було їм надано і копії постанови президії. Тому заявник виявився у значно менш вигідному становищі, аніж державний прокурор – його візаві у справі.

Суд також дійшов висновку, що національні суди не пояснили належним чином ситуацію, в межах якої заявника спочатку було визнано невинним з огляду на відсутність будь-яких доказів, які би свідчили про вчинення ним злочину, а згодом (6 липня 2000 року) його було засуджено за перешкоджання здійсненню виборчих прав. Відсутність достатніх обґрунтувань у судовому рішенні від 6 липня 2000 року зрештою була обставиною, яка перешкодила заявнику належно представити свою позицію в апеляційній інстанції.

Суд відзначив, що через місяць після ухвалення рішення про повернення справи на додаткове розслідування президія обласного суду (за поданням прокурора) ухвалила постанову про його скасування. Суд, з одного боку, визнав такі дії президії свавільними, а з іншого – зазначив, що вони здатні підірвати справедливість судочинства.

Отож, Суд дійшов висновку, що загалом провадження у справі було несправедливим, а відтак постановив про порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Суд зауважив, що стаття, яка містилася у підробленому випуску газети “Голос України” акцентувала увагу на питанні, яке було предметом загального інтересу та викликало занепокоєння. Ця стаття загалом торкалась виборів і безпосередньо стосувалася підтримки конкретного кандидата.

Суд відзначив, що ст. 10 Конвенції не забороняє обговорення чи поширення інформації навіть у разі, якщо існують вагомі підозри, що така інформація є неправдивою. Інший підхід означав би позбавлення громадян права виражати свої думки та оцінки про заяви, зроблені у засобах масової інформації. А це могло би призвести до встановлення невинновданого обмеження свободи вираження поглядів у сенсі ст. 10 Конвенції.

Суд зауважив, що заявник наполягав на тому, що він не знав, чи було відповідне повідомлення правдивим, чи ні, обговорюючи його з іншими особами. Він стверджував, що намагався з’ясувати це. До того ж, вплив відповідного газетного повідомлення був незначним, оскільки у заявника було лише вісім копій спецвипуску газети, і поділився він цією інформацією з небагатьма людьми. Саме ці обставини мали бути взяті до уваги національними судами у процесі вирішення справи. Також суди повинні були врахувати гарантії вільного вираження та вільного обговорення поглядів, закладені у ст. 10 Конвенції, зокрема у контексті проведення президентських виборів у країні.

Суд нагадав, що для оцінки пропорційності втручання мають бути взяті до уваги, зокрема, природа і суворість застосованих до особи санкцій. Як додаткове покарання до заявника було застосовано позбавлення права займатися юридичною діяльністю на певний строк, що зрештою призвело до скасування його адвокатського посвідчення. Суд назвав це покарання дуже суворим.

Суд визнав, що втручання у права заявника не було необхідним у демократичному суспільстві. На думку Суду, засудження заявника за обговорення інформації про смерть Президента Кучми було однозначно непропорційним до законної мети, на яку це засудження було спрямоване. Отож, Суд постановив, що мало місце порушення ст. 10 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.